

SİYASİ VE DİNİ İKTİDAR TEORİSİ

LOUIS DE BONALD

BEYOĞLU KİTABEVİ
41

SİYASİ VE DİNİ İKTİDAR TEORİSİ
LOUIS DE BONALD

Özgün Adı
Théorie du Pouvoir Politique et Religieux

Türkçesi
Kerem Güner

Yayın Yönetmeni
Hikmet Akyüz

Editör
Hasan Aksakal

Son Okuma
Hikmet Akyüz

Grafik Tasarım
Mehmet Ali Varış

© Beyoğlu Kitabevi, 2025

ISBN 978-625-97036-0-2

1. Baskı: Mayıs 2025

Kitabın tüm yayın hakları Beyoğlu Kitabevi'ne aittir.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında,
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz.
Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

BEYOĞLU KİTABEVİ
Akyüz Kitap Yayıncılık Nakliyat San. ve Tic. Ltd. Şti.
Çatmamescit Mah. Camadan Sokak No: 25/3
Beyoğlu / İstanbul
Tel. (0507) 858 35 06
www.beyoglukitabevi.com
Sertifika No: 27977

Baskı
Uzunist Dijital Matbaa A. Ş.
Akçaburgaz Mah. 1584 Sok. No:21 Esenyurt / İstanbul
Tel. (0212) 945 48 42
Matbaa Sertifika No: 68922

SİYASİ VE DİNİ İKTİDAR TEORİSİ

LOUIS DE BONALD

TÜRKÇESİ
KEREM GÜNER

LUIS DE BONALD

Louis de Bonald (1754, Millau – 1840, Le Monna), Fransız düşünür, yazar ve siyasetçidir. Fransız Devrimi sonrası dönemde şekillenen karşı-devrimci muhafazakâr düşüncenin önde gelen temsilcilerindendir. Monarşist ve Katolik bir perspektifle modern siyasal teorilere eleştiriler yöneltten Bonald, toplumsal düzenin ilahi kökenli ve hiyerarşik bir yapıya sahip olduğunu savunmuştur. Başlıca eserlerinden *Théorie du pouvoir politique et religieux* (1796), siyasal ve dini iktidarın kökenlerini metafizik bir temelde açıklamaya çalışır. Toplumsal sözleşme kuramlarına, bireycilik anlayışına ve sekülerleşmeye karşı geliştirdiği düşünceler, 19. yüzyıl muhafazakârlığının ve Katolik toplumsal düşüncesinin biçimlenmesinde etkili olmuştur. Bonald, aynı zamanda Bourbon Restorasyonu döneminde aktif siyasal görevlerde bulunmuş ve Fransa'daki geleneksel kurumların yeniden inşası yönünde fikir beyan etmiştir.

KEREM GÜNER

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa'da Orman Endüstri Mühendisliği bölümünde öğrenim gören Kerem Güner İngilizce ve Fransızcadan çeviriler yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Sunuş	4
Louis De Bonald, Joseph De Maistre ve François-René De Chateaubriand: Fransız Muhafazakârlığının Doğuşu Üzerine Bir Değerlendirme HASAN AKSAKAL	Sivil Toplamlar 41 5 Kamusal Din ve Yönetim Biçimi 42
9	
Giriş	6
25	Monarşi 45
BİRİNCİ BÖLÜM SİYASİ TOPLUMLAR	
Kitap I Toplamların Temel Yasaları	7 Cumhuriyet 48
31	
1	Kitap II Kurulmuş/Müesses Toplamlar 53
Doğal Toplamlar	
31	8 Siyasi Toplamların Yasaları ve Gelenekleri 53
2	
Siyasi veya Genel Toplamlar	
34	
3	9 Modern Monarşilerin Siyasi Yasaları 61
Müesses ve Gayri-Müesses Toplamlar	
36	

10	
Fransız Monarşisi	Kitap IV
68	Yasama ve Güçler Ayrılığı Üzerine
	Genel Sorular
	85
11	
Genel Devrimler,	16
Sanatların ve Ahlakın Çöküşü	Monarşilerde ve
71	Cumhuriyetlerde
	Erdem
	85
Kitap III	
Kurulmamış (Gayri-Nizami)	
Toplumlar	17
75	Yasama, Yürütme ve
	Yargı Güçleri
12	88
Demokrasiler	
75	18
	Vergi
13	92
Cumhuriyetler Üzerine	
Genel Gözlemler	19
78	İngiltere Anayasası
	96
14	
Neden Kurumsallaşmamış	20
Toplumlar Her Zaman Savaşçıdır?	İklimlerin İnsanların
81	Fiziksel ve Ahlaki Nitelikleri
	Üzerindeki Etkisi
15	98
Fransa Cumhuriyeti	
82	

İKİNCİ BÖLÜM DİNİ TOPLUMLAR

Kitap I

105

1

Tanrı'nın Varlığı

105

2

Tanrı'nın Varlığına ve
Ruhun Ölümsüzlüğüne Dair

Kanıtlar

107

3

Tanrı'nın Varlığının
Kanıtlarının Devamı,
Geometrik ve Toplumsal Gerçekler
Arasındaki Analoji

109

4

Doğal, Fiziksel ve Dini
Toplumlar

111

5

Siyasal Toplulukların
Oluşumu

112

6

Kurumsallaşmış Dini Toplumun

Yasaları

115

7

Aracının Gerekliliği

118

8

Dini Anayasanın veya

Dinin Gelişimi

120

9

Dini Yasalar, Temel Yasaların

Zorunlu Sonuçları

122

10

Hristiyan Dininin

Sürekli Kurbanı

125

11

Dini ve Siyasi Toplulukların Benzerliği

128

12

Müesses ve Gayri-Müesses Dini

Toplulukların Korunma Gücü

130

13

İnsan Özgürlüğü ve
Onun Özgür İradesinin
Tanrı'nın İradesi ile Uyumu

132

14

Müesses ve Gayri-Müesses Dinler
Üzerine Genel Gözlemler

135

15

Hıristiyan Dininin
İnsan ve Toplum Üzerindeki Etkileri:
Din ve Felsefenin Karşılaştırması

136

SUNUŞ

LOUIS DE BONALD, JOSEPH DE MAISTRE VE FRANÇOIS-RENÉ DE CHATEAUBRIAND: FRANSIZ MUHAFAZAKÂRLIĞININ DOĞUŞU ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

HASAN AKSAKAL*

GİRİŞ

Fransız Devrimi sadece siyasi ve toplumsal yapıları yerle bir eden bir olay değil, aynı zamanda bir dünya görüşü olarak muhafazakârlığın doğuşunu tetikleyen bir kırılma noktasıdır. 1789-99 arası dönemin devrimci fırtınası, Aydınlanmanın bireyci, özgürlükçü ve rasyonalist ideallerine meydan okuyan yeni bir düşünce

* İZÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi, siyasi düşünceler tarihçisi.

dünyasının kapılarını açmıştır. Söz konusu anafor içinde, Louis de Bonald, siyasi, sosyal ve dinsel bağlamlarda muhafazakârlığın kurucu düşünürlerinden biri olarak sahneye çıkmıştır. Bonald, devrimci sürecin kaotik yapısını, toplumun doğal düzenine ve geleneksel otoriteye vurulan ölümcül bir darbe olarak görmüş; felsefi ve siyasi yazılarıyla muhafazakârlığın temel taşlarını döşemiştir. Bu tez etrafında şekillenen bu kısa yazıda, Bonald'ı, çağdaşı olan iki önemli kurucu figürle birlikte değerlendirerek Fransız muhafazakârlığına dair bir çerçeve sunmayı amaçlamaktayım.

FRANSIZ MUHAFAZAKÂRLIĞININ KÖKENLERİ VE OLUŞUMU

Fransız muhafazakârlığının entelektüel temelleri, 1756-63 yılları arasındaki ilk küresel savaşın (Yedi Yıl Savaşlarının) modern dünyayı kuran yıkıcı ve yapıcı etkileriyle yüzyılın sonlarında Fransız Devriminin yol açtığı toplumsal altüst oluşlara ve bu siyasi-askeri gelişmelere eşlik eden Aydınlanmanın liberal ve evrensel insan fikrini merkeze alan söylem repertuvarına karşı bir tepki ya da direniş olarak atılmıştır. Bu tepki, homojen olmaktan pek çok bakımdan uzak olmakla birlikte, Sardinya Krallığından Savoylu Joseph de Maistre (1753-1821), Güneydoğu Fransa'daki Provence toprak aristokrasisinden Louis de Bonald (1754-1840) ve Kuzeybatı Fransa'da, İngiliz Kanalı sahilinin köle ticareti yapan soylu bir ailesinden gelen François-René de Chateaubriand (1768-1848) gibi figürler aracılığıyla önce Fransız, kısa süre sonrasında tüm Katolik Avrupa'nın muhafazakârlığının yörüngesini belirlemiştir. Burada, Bonald'a daha çok dikkat kesilmek şartıyla, söz konusu üç düşünürün entelektüel konumlarını ve aralarındaki nüansları kısaca değerlendirerek kuruluş ve gelişim sürecinde Fransız mu-

hafazakârlığının farklı yönlerini ve tonlarını hatırlatmak faydalı olacaktır.

JOSEPH DE MAISTRE: MUTLAK OTORİTENİN TEORİSYENİ

Tıpkı 1790'da yayınladığı *Fransa'daki Devrim Üzerine Düşünceler* adlı kitabıyla Anglosakson muhafazakârlığına Katolik bir zaviyeden yön vermiş olan İrlandalı-Britanyalı parlamenter Edmund Burke gibi, 1770'li ve 80'li yıllarda liberal fikirlere sahip olan ve Amerikan Devrimini "Hürriyet aşağılandığı Avrupa'yı terk edip başka bir yarım-küreye kanat çırpıtı" diyerek selamlayan Joseph de Maistre, 1789'da soylularla unvansızları eşitleyecek düzenlemele-re karşı çıkarak düşüncelerinde keskin bir dönüşüm yaşamıştır. 1796'da kaleme aldığı *Considérations sur la France*'tan (Fransa Üzerine Düşünceler) itibaren devrimci fikirleri –bilhassa eşitliği– Hıristiyanlıktan ve kadim sağduyudan nihilistçe bir sapma olarak yorumlayan de Maistre, devrimci girişimlere karşı toplumsal düzenin sürekliliğini veya insanın kontrol altında tutulmasını ancak mutlak monarşi ve dini otoritenin disiplininin sağlayabileceğini öne sürmüştür. Ona göre, Francis Bacon ve takipçilerinin iddiasının aksine, bireyin rasyonel kapasitesi sınırlıdır; özgürlük pek çok tehlikeye kapı aralar ve bu nedenle toplumsal düzen, aşkın bir otoritenin varlığına dayanmalıdır. Aydınlanma ve Devrimin getirdiği sekülerleşme ve bireyleşme, onun nazarında düzensizliğin ve anarşinin habercisidir. Bu yüzden de Maistre, aristokratik (Kraliyeti) ve teokratik (Papalık) otoritelerin varlığını ve hiyerarşik yönetim biçimlerini savunmaya yönelmiş; insanların özgürlük, kardeşlik ve eşitlik taleplerini ve bunlar etrafında şekillenen tüm felsefi tezleri, tüm toplumsal projeleri kesin bir dille reddetmiştir.

1790'larda idari görevlerinden ayrılarak Devrimci güçlerin hâkim olduğu Kuzey İtalya'dan İsviçre'ye geçen de Maistre'in Napoléon'un özel hasımlarından olan Madame de Staël'in salonunda dile getirerek kamusallaşmaya başlayan düşünceleri, Britanya'daki Burke'ün reformist yaklaşımına kıyasla daha sert bir devrim-karşıtlığını temsil etmektedir. 1814'te Napoléon Savaşlarının devrimi tüm Avrupa sathına yayma girişiminin durdurulmasının ardından, Viyana Kongresiyle başlayan Restorasyon (monarşinin geri gelişi) sürecine katkı veren de Maistre'e göre, tarihsel somut tecrübeler ve geleneksel kurumlar, evrenselci-Aydınlanmacı aklın soyut, spekülatif projelerinden çok daha güvenilirdir. Bu bağlamda, *Les Soirées de Saint-Petersbourg* (St. Petersburg Akşamları, 1821) adlı eserinde, birbiriyle sözleşen ve kanunlar çerçevesinde yurttaşlaşan bireylerin değil, ilahi iradenin toplumsal iradenin teminatı olduğunu belirtir. De Maistre burada Tanrı'nın mutlak hâkimiyeti, Kilisenin bireyler üzerindeki rolü, toplumsal düzenin korunması ve devrimlerin yıkıcı doğası gibi temaları birbiriyle zekice ve muzipçe ilişkilendirerek işlemektedir. Ayrıca onun kadercilik prensibi de değerlendirmelerinde asli bir yer tutar; ona göre, toplumların kaderi hiçbir zaman insan eliyle belirlenmemiştir. Mektup şeklinde Platonik diyaloglar olarak yazılmış olan bu eser, Aydınlanma felsefesine, onun insan anlayışına ve Akıl Çağının rasyonalizmine karşı bir savunma değil, tam anlamıyla kapsamlı bir saldırdır. Maistre, aynı zamanda modern hukuk anlayışının, bireyin rasyonel kararlar alabileceği varsayımına dayanarak tümüyle hatalı bir temel üzerine inşa edildiğini söyler.

Du Pape (Papa Üzerine) adlı eserinde ise Papalık kurumunu siyasi bir otorite olarak tanımlamış ve dünyevi iktidarların Roma'ya tâbi olması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu yaklaşım, yalnızca Fransız muhafazakârlığını değil, daha geniş bağlamda kıtasal Avrupa genelinde cumhuriyetçi ya da meşrutiyetçi taleplere karşı

mutlak monarşist ve teokratik düşünceyi de etkilemiş; Donoso Cortés'ten Charles Baudelaire'e, August Comte'tan Carl Schmitt'e uzanan bir entelektüel ilgiye yol açmıştır. Bu bahsi, makalenin sonunda daha geniş bir çerçevede ele alacağım.

FRANÇOIS-RENÉ DE CHATEAUBRIAND: ROMANTİK MUHAFAZAKÂRLIĞIN SESİ

Türkiye'de edebiyatçı kimliğiyle tanınan Chateaubriand, kendi muhafazakârlığını siyasal bir dogma olmaktan çıkararak estetik ve kültürel bir zemine oturtmuş; devrimin yol açtığı manevi boşluğu tarihsel hafıza ve sanat aracılığıyla doldurmayı hedeflemiştir. De Maistre ve Bonald'ın otorite ve kurumlar merkezli yaklaşımlarına kıyasla, Chateaubriand, muhafazakârlığı dinsel deneyim, duygusal bağlılık ve nostaljik temalar üzerine inşa etmiştir. Ona göre, Fransız Devrimi yalnızca bir siyasi değişim değil, aynı zamanda bir medeniyet krizi anlamı kazanmıştır ve bu krize verilecek yanıt, yalnızca siyasi düzenlemelerle değil, kolektif hafızanın canlandırılmasıyla da mümkündür.

Chateaubriand'ın muhafazakârlığı, başlangıçta sempatiyle baktığı Devrim sırasındaki gelişmelerden ürküp bir başka devrim sürecinden yeni çıkmış olan Birleşik Devletler'e seyahat ettiği 1791'de başlar ve yüzyılın son yıllarında sürgüne gittiği (o sırada Fransa'ya savaş açmış bulunan) İngiltere'de şekillenir. Amerika seyahati ve Londra sürgünü sırasında, edebiyat çalışmalarına öncelik veren Chateaubriand, 1801-1802'de bir yıldan az bir süre içinde yayınladığı üç eserden önce melankolik ve mistik başkahramanıyla özdeşleşen *René*, ardından Rousseau'nun "soylu vahşi" mitini yeniden yorumlayarak Kuzey Amerika'nın egzotik yerlilerini yabandaki hayatlarıyla yücelten *Atala*; son olarak da *Génie du Ch-*

ristianisme (Hıristiyanlığın Dehâsı) adlı uzun denemesiyle büyük başarı elde eder. Bu üç eser, Chateaubriand'ın muhafazakârlığını iyiden iyiye gün yüzüne çıkaran metinlerdir. Bu son eserde, Hıristiyanlığın, yalnızca bir inanç sistemi olarak değil, aynı zamanda Batı medeniyetinin estetik ve ahlaki temelini oluşturan kurucu unsuru olarak ele alınması gerektiğini savunur. Chateaubriand'a göre, Kilisenin her yerde görünür olan kurumsallığı dolayısıyla Hıristiyanlık, Avrupa'da sanatı, edebiyatı, felsefeyi, bilimleri ve toplumsal düzeni besleyen başlıca kaynaktır ve devrimle birlikte bu ruh kaynağı kurutulmaya çalışılmıştır. O yüzden Hıristiyanlığın ve kadim değerlerin korunması yalnızca dini bir mesele değil, kültürel bir zorunluluktur da...

Chateaubriand'ın düşünceleri Erken Alman Romantizminin mistik yüzünü temsil eden isimlerle ilginç paralellikler göstermektedir. 1808'de Katolikliğe geçen Friedrich Schlegel'in *Über die Sprache und Weisheit der Indier* (Hintlilerin Dili ve Bilgeliliği Üzerine) adlı eserinde savunduğu üzere, tarihsel ve kültürel kimlik, kolektif hafızanın ve dilin sürekliliğiyle mümkün olabilir. Benzer şekilde, Novalis'in *Die Christenheit oder Europa* (Hıristiyanlık ya da Avrupa) adlı risalesinde (1799) resmettiği ortaçağ Avrupa'sının manevi birliğine duyulan nostaljik özlem, Chateaubriand'ın Hıristiyanlığın medeniyet üzerindeki rolüne dair görüşleriyle –zamanın ruhu ve entelektüel akrabalıkları dolayısıyla– büyük benzerlikler taşımaktadır.

Chateaubriand, yeni yüzyılda önce *Mercure de France* gazetesinde, sonrasında (artık İmparator ilan edilmiş olan) Napoléon'un takdirini kazanmasının ardından onun Papalık nezdindeki elçiliğinde görev alır. 1806-7'de Osmanlı ve Yakındoğu coğrafyasına yaptığı seyahatte din ve medeniyet tezlerini giderek derinleştirecektir. 1815'teki Bourbon Restorasyonu ile Devrime ilişkin daha polemikçi bir dil geliştiren Chateaubriand, 1821'deki ölümüne dek

Fransız muhafazakâr düşüncesinin inşasında kamuoyu oluşturan bir kalem gücü olmuştur.

Kısacası Chateaubriand, liberal değerlerden türetilen (milliyetçilikten sosyalizme) tüm yeni dünya arayışlarına karşı, eski dünyanın –Eski Rejimin– savunusunu yapan muhafazakârlığa, monarşiye ve Kiliseye, büyük çalkantılardan sonra ortaya çıkan ideal siyasal-toplumsal düzen arayışlarının ötesinde, kültürel ve estetik bir boyut kazanmıştır. Romantik muhafazakârlığa rengini veren mâzi, yaban egzotizmi ve pastoral dünyanın huzuru, Hristiyanca cemaat dayanışması gibi temaları anlamak için Chateaubriand’ın edebi-tarihsel fikirleri temel bir referanstır ve aradan geçen iki yüzyılı aşkın zamana rağmen hâlâ okumaya değer niteliktedir.

LOUIS DE BONALD: TOPLUMSAL ORGANİZMACILIĞIN SAVUNUCUSU

Louis de Bonald (1754-1840), Provence bölgesinde aristokrat bir ailede doğup kraliyet ordusunda eğitim gördükten sonra döndüğü yurdunda tarımsal üretim ağırlıklı bir serveti yönetirken Millau şehrinde belediye başkanlığı ve bölge idari denetmenliği görevlerinde bulunmuştur. Bonald da liberal değerlerden esinlenen biri olarak karşıladığı Devrim sürecinin başlangıcında çeşitli görevler üstlenmiş ve “kutsal vatandaşlık unvanının uyum ve kardeşlik ruhunu” sahiplenmiştir. Bu tarihte Bonald, Devrim sayesinde, Yedi Yıl Savaşlarından beri taşraya karşı anlayışsızlaşan sert merkezîyetçiliğin sonlandırılıp monarşinin eski geleneklerini hatırlamasıyla yerinden yönetimin yeniden destekleneceğini düşünmüştür. Bölgesindeki kaosu saygınlığıyla dindirmeyi başararak Ulusal Meclisin takdirini kazanan Bonald, kısa süre sonra departman

meclisinin başkanı olarak görevlendirilmiştir. Ancak Temmuz 1790'da Ruhban Sınıfının Sivil Anayasasının yürürlüğe girmesiyle Devrimin gidişatına karşı çıkan Bonald, anayasanın hükümlerini vicdanen yerine getiremeyeceğini düşünerek Ocak 1791'de görevinden istifa etmiştir.

Kraliyet ailesinin teslim alınması sırasında monarşiyi savunmak adına girişilen bir muharebeye bizzat komutanlık yapan Bonald, 1792 sonlarında Alman şehri Heidelberg'e, oradan da İsviçre'ye sürgüne gitmek zorunda kalmış; ancak 1797'de Fransa'ya dönerek siyasi ve entelektüel faaliyetlerini Napoléon'un gözüne önünde sürdürmüştür. Bonald, İsviçre'deki sürgününde, Türkçeye ancak 2025'te kısaltılmış edisyonu kazandırılan *Théorie du pouvoir politique et religieux* (Siyasi ve Dini İktidar Teorisi) adlı eserini kaleme almıştır (1796). Bu çalışmayı takiben 1802'de yazdığı *Législation primitive* (İlk Düzenleme) gibi eserleriyle –ve liberal iktisadın temel referansına dönüşen Adam Smith'in 1776 tarihli *Ulusların Zenginliği* adlı kitabına “Ulusların gerçek zenginliği ticaretle edinilen ortak refahtan önce bir arada yaşamının huzuruyla geliştirilen ortak erdemlere sahip olmasındadır” diye yazdığı reddiyeyle– Eski Rejimin savunusunun ideolojisine dönüşecek olan muhafazakâr anlatıya yön vermiştir.

Bonald 1806'da, bu dönemde asla yüz yüze tanışamayacağı Chateaubriand ile mektup arkadaşlığına ve *Mercure de France*'da yazı işleri mesaisine başlamıştır. 1808'de Napoléon Bonaparte, üslubuna duyduğu hayranlık nedeniyle Bonald'ı İmparatorluk Üniversitesine yönetici olarak çalışmaya davet etmiş ve daha özgürce düşüncelerini yazmasına alan açmıştır.

Napoléon'un devrimci Büyük Ordusunun Avrupa monarşilerinin koalisyon orduları karşısında yenilgiye uğradığı 1814-15'ten sonra Bonald'ın fikirleri giderek daha fazla teveccüh görmüştür. Bonald, Bourbon Restorasyonunun ilk dönemlerinde Fransız